The Gleaner

Vol 7 (1969)

Η προσγραφόμενη στον Ρήγα πρώτη έκδοση του Αγαθάγγελου. Το μόνο γνωστό αντίτυπο

Αλέξης Πολίτης

doi: [10.12681/er.9911](https://doi.org/10.12681/er.9911)

Copyright © 2016, Αλέξης Πολίτης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Πολίτης Α. (2016). Η προσγραφόμενη στον Ρήγα πρώτη έκδοση του Αγαθάγγελου. Το μόνο γνωστό αντίτυπο. *The Gleaner*, 7, 173–192. <https://doi.org/10.12681/er.9911>

Η ΠΡΟΣΓΡΑΦΟΜΕΝΗ ΣΤΟΝ ΡΗΓΑ ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ

Τὸ μόνο γνωστὸ ἀντίτυπο

Στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο καὶ Ἀρχεῖο, βρίσκεται (μὲ τὸν ἀριθμὸ Σπ. Α. 837) ἡ προσγραφόμενη στὸν Ρήγα Βελεστινλή πρώτη ἔκδοση τοῦ Ἀγαθάγγελου, γνωστὴ ὡς σήμερα μόνο ἀπὸ πληροφορίες¹. Τὸ ἀντίτυπο προέρχεται ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ν. Γ. Πολίτη, καθὼς δείχνει ἡ σφραγίδα στὴν προμετωπίδα, καὶ πρόκειται προφανῶς γιὰ τὸ ἀντίτυπο ἐκεῖνο τοῦ Ἀγαθάγγελου τὸ ὁποῖο ἀναφέρει ὁ Ν. Γ. Πολίτης, χωρὶς ὅμως νὰ δηλώνῃ ρητὰ πῶς δρiscόταν στὴν κατοχὴ του².

Τὸ ἔντυπο λοιπὸν ἐλάνθανε. Τὴν ταυτότητά του μὲ τὴν λεγόμενη ἔκδοση τοῦ Ρήγα τὴν πιστοποιήσε ὁ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶς, ὁ ὁποῖος καὶ μὲ καθοδήγησε στὴν παραπέρα ἔρευνα.

Πρόκειται γιὰ ἓνα μικρὸ φυλλάδιο σὲ 8^ο μικρὸ μὲ προμετωπίδα καὶ 44 ἀριθμημένες σελίδες. Γιὰ χρόνος τῆς ἔκδοσης σημειώνεται τὸ 1279 καὶ γιὰ τόπος ἡ ἐξίσου φανταστικὴ Ἀγαθοῦπολη. Ἐντύπωση κάνει ἡ κομψότητα τοῦ βιβλίου, στὸ τύπωμα χρησιμοποιεῖται καὶ κόκκινο μελάνι καὶ τὸ κείμενο στολίζεται μὲ περίτεχνες δινιέττες³. Ἐπειδὴ τὸ ἀντίτυπο εἶναι μοναδικό, τὸ ἀναδημοσιεύουμε σὲ φωτοτυπία.

1. Εὐσεβοῦς τινος συντάκτου . . . Ζηλοπροφίτου, *Σύνταγμα πνευματικόν*. Ἐρμούπολις 1838 σελ. ιβ', κα', κβ', κγ' καὶ ἄλλοῦ. Πρβλ. Α. Βρανούση, *Ρήγας* (Β. Β. 10) Ἀθήνα 1953, σελ. 80 - 81.

2. Δημόδεις δοξασίαι περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους, Λαογρ. Σύμμεικτα τ. Α' σελ. 25 «. . . Τὸ ἔργον ἐξεδόθη ἀνωνύμως ἐν Λιψία, πιθανῶς κατὰ τὸ 1751, ἢ μικρὸν ὕστερον, τῆς σπανιωτάτης ἐκδόσεως ταύτης ἐν μόνον ἀντίτυπον εἶναι γνωστόν . . . ».

3. Μὲ τὴν καθοδήγησιν καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ κ. Α. Βρανούση ξεφύλλισα τὴν «Ἐφημερίδα» τῶν ἀδελφῶν Πούλιου, στὸ τυπογραφεῖο τῶν ὁποίων τύπωσε βιβλία τοῦ ὁ Ρήγας — καθὼς καὶ τὰ περισσότερα βιβλία, τὰ τυπωμένα στὴ Βιέννη κατὰ τὴν δεκαετίαν 1790 - 99. Ἀπὸ τῆς βινιέττης τοῦ Ἀγαθάγγελου συνάντησα τὸν μονοκέφαλο ἀετὸ (στὴν κορυφὴ τῆς σελ. 3 στὴν ἔφημερίδα τοῦ ἔτους 1791 καὶ τοῦ 1797) καθὼς καὶ τὸ ἀβγὸ μὲ τῆς τέσσερις κουκκίδες (ἀπαντᾶται σὲ κάθε σελίδα καὶ ἀποτε-

Ἡ μόνη μας πληροφορία πὺς ἐκδότης αὐτοῦ τοῦ διδλιαριδίου εἶναι ὁ Ρήγας προέρχεται ἀπὸ ἓναν μεταγενέστερο ἐκδότη τοῦ Ἀγαθάγγελου, τὸν ἐπονομαζόμενον Ζηλοπροφήτη⁴. Ἡ ἐπικριτικὴ διάθεση τοῦ τελευταίου ἀπέναντι στὴν ἐκδοτικὴ προσπάθεια τοῦ Ρήγα καὶ τὸ ὅτι ἡ εἴδησις αὐτὴ δὲν ξέρουμε νὰ διαφεύστηκε ποτὲ (στὰ 1838 πού τυπώθηκε ἡ ἐκδοσις θὰ ζοῦσαν ἀκόμη πολλοὶ γνώριμοι τοῦ Ρήγα), συνηγοροῦν γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς πληροφορίας. Ἡ εὕρεσις τοῦ ἀντιτύπου δείχνει ἐξάλλου τὴν εὐσυνειδησία καὶ τὴν ἀκρίβεια τοῦ Ζηλοπροφήτη, ὅλα ὅσα ἀναφέρει γιὰ τὴν ἐκδοσις τοῦ Ρήγα εἶναι σωστά. Θὰ τὴν ὀνομάζουμε λοιπὸν στὸ ἐξῆς ἐκδοσις τοῦ Ρήγα δίχως νὰ ἐρευνήσουμε περισσότερο γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς πληροφορίας.

Στὴν ἐκδοσις τοῦ Ρήγα ὑπάρχει ἓνα κενὸ (πρὸλ. ἐκδοσις Ζηλοπροφήτη, Ἑρμούπολις 1838 σελ. 59 καὶ 72). Λεῖπει τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου Ζ' καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ κεφαλαίου Η'⁵. "Οτι τὸ κενὸ αὐτὸ ὀφείλεται σὲ παραδρομὴ καὶ ὄχι σὲ σκόπιμη ἐπέμβασις στὸ κείμενον, τὸ πιστοποιεῖ ἡ ἔλλειψις τοῦ τίτλου τοῦ κεφαλαίου Η' ἀπὸ τὸ κεφάλαιο Ζ' περὶ νᾶμε κατευθεῖαν στὸ κεφάλαιο Θ'. "Ὡστε, εἴτε ἡ ἐκδοσις ἐγίνε ἀπὸ λειψὸ χειρόγραφο, εἴτε κάποια φύλλα παράπεσαν στὸ τύπωμα. Τὸ κομμάτι πού λείπει τὸ δημοσιεύουμε σὲ ἐπίμετρο· τὸ παίρνουμε ἀπὸ τὴν ἐκδοσις τοῦ Ζηλοπροφήτη.

"Ἄν ἡ ἐκδοσις ὀφείλεται στὸν Ρήγα, πιθανότερον εἶναι νὰ ἐγίνε κατὰ τὴν πρώτην παραμονὴν τοῦ στὴν Βιέννη (1790 - 91). Τότε παρατηροῦμε μιὰ ἔντονη ἐκδοτικὴ τοῦ δραστηριότητα· τυπώνε· σ' ἓνα χρόνον δυὸ ἀκόμη βιβλία⁶. Ὁ λίγος καιρὸς πού θὰ εἶχε στὴν διάθεσίν του δικαιολογεῖ καὶ τὸ λάθος στὸ τύπωμα. Ἀντίθετα, τὴν δευτέρην φορὰ πού ἐβρέθηκε στὴν Βιέννη (1796 - 1797) ἦταν πιά συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν Γαλλικὴ Ἐπανάστασι καὶ τὴν πίστη στὴν ἔνοπλη ἐξέγερσις. Λίγο ταιριάζει νὰ ἐκδίδῃ προφητικὸ κείμενον τὴν ἴδια ἐποχὴν πού συνθέτει καὶ διαδίδει τὸν Θούριον — ἀλλὰ ἂς μὴν ἀποκλείσουμε καὶ μιὰ διμέτωπη προσπάθεια. Καὶ ἔνοπλη ἐπανάστασι καὶ ἀγαθαγγελισμός. Ἴσως πάλι ἀργότερον νὰ ἀποκηρύξε σιωπηρὰ τὴν ἐκδοσις τοῦ Ἀγαθάγγελου καὶ γι' αὐτὸ οἱ βιογράφοι του δὲν ᾔξεραν — ἢ δὲν θέλησαν νὰ ποῦν — τίποτε.

λεῖ μαζί με ἄλλες βινιέττες μιὰ σύνθετη) στὸ φυλλάδιον «Τηλέμαχος καὶ Καλυψώ», Τυπογραφεῖο Μαρκεδ. Πούλιου, Βιέννη 1796 καθὼς καὶ στὸ Καλενδάριον τοῦ 1796, στὸ ἴδιον τυπογραφεῖο.

4. Βλ. σημ. 1.

5. Στὴν σελ. 33, στίχος 6, ἀνάμεσα στίς φράσεις «τί μέλλει γενέσθαι» καὶ «καὶ καταβαλεῖς αὐτούς».

6. Βρανούση, δ. π. σελ. 33.

Μνεία γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ Ρήγα, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναφέρεται ποιὸς εἶναι ὁ ἐκδότης, μᾶς παρέχουν καὶ οἱ ἰδιόγραφες σημειώσεις τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, ποὺ τὶς προτάσσει σ' ἓνα δικό του χειρόγραφο τοῦ Ἀγαθάγγελου, γραμμένες τὸ 1832. Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ ⁷ τὸ παρέδωκε ὁ ἴδιος ὁ Οἰκονόμος μὲ ἓνα χειρόγραφο, ἀντίγραφο «τοῦ ἐκδεδομένου βιβλιαριδίου τοῦ Ἀγαθαγγέλου» καὶ σημείωσε στὸ περιθώριο τὶς διαφορετικές γραφές. Καὶ μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἴδιος πῶς: «τὸ δ' οὖν τυπωθὲν βιβλιάριον τοῦ Ἀγαθαγγέλου καὶ αὐτὸς ἐγὼ μέμνημαι ἰδὼν, καὶ ἀναγνῶς ἔτι παῖς ὢν (περὶ τὸ 1792 - 95), πεμφθὲν βῶρον παρὰ τινος ἐκ τῆς Εὐρώπης τῷ ἀοιδίμῳ πατρί... καὶ ἦν τὸ τεῦχος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ βιβλιοθήκῃ μέχρι: τῆς ἐκ τῆς πατρίδος εἰς Σμύρνην μετοικεσίας ἡμῶν... Τοῦτο δ' οὖν τὸ ἔκτυπον τοῦ Ἀγαθαγγέλου, μέμνημαι ὅτι καὶ ὁ ἀείμνηστος πατὴρ ὁ ἡμέτερος παραβάλλων πρὸς ἄλλον παλαιὸν τοῦ Ἀγαθαγγέλου χειρόγραφον... (ἦν δε γεγραμμένον περὶ τὸ 1760 ἔτος ὡς ἔτι μέμνημαι), εὗρισκε τὸ τετυπωμένον ἐν πολλοῖς διαφέρον τοῦ ἡμετέρου χειρογράφου, καὶ πολλαχοῦ ἔλλειπες καὶ συγκεκομμένον, καὶ τὴν ἔκδοσιν οὐκ ἐπήνει...».

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Οἱ χρησιμοὶ τοῦ Ἀγαθάγγελου, γραμμένοι ἀπὸ τὸν Θεόκλητο Πολυεῖδη γύρω στὰ 1750 ⁸ γνώρισαν μεγάλη δημοτικότητα. Ὁ ἴδιος ὁ Πολυεῖδης δὲν γνωρίζουμε νὰ τοὺς τύπωσε, ἡ ἔκδοση τοῦ Ρήγα πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρηθῇ ἡ πρώτη, καμωμένη γύρω στὰ 1791 - 96. Φαίνεται πῶς ἀκολούθησε μιὰ ἄλλη στὸ Μεσολόγγι, τὸ 1824, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Ἱ. Φιλήμων ⁹ καὶ ὁ Ζηλοπροφήτης ¹⁰. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἔκδοση αὐτὴ δὲν ἔχουμε κανένα ἀντίτυπο.

7. Βρίσκεται στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης μὲ τὸν ἀριθμὸ Ἀποθήκη 30231. Δὲν περιέχεται στὸν κατάλογο τῶν χειρογράφων τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τοῦ Α. Σιγάλα. Τὴν ὑπόδειξή του τὴν ὀφείλω στὸν καθηγητὴ μου Λίνο Πολίτη.

8. Βλ. τὸ περιεκτικότερο ἄρθρο «Ἀγαθάγγελος» τοῦ Ν. Γ. Πολίτη περασμένο στὰ Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, σελ. 26. Ἐπίσης τοῦ ἴδιου *Λημνῶδεις δοξασίαι*, ὁ. π. σελ. 23, 24. Ἀκόμα τὸ ἐκτε-

νὲς ἄρθρο τοῦ Εὐλόγιου Κουρίλα γιὰ τὸν Πολυεῖδη στὰ *Θρακικά*, τόμ. ΙΓ', ΙΔ', ΙΕ'.

9. Ἱ. Φιλήμωνος, *Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας*, 1834 σελ. 68 σημ. α': ἐπιτίθειοι τινὲς γνωρίζοντες τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν τοῦ Λαοῦ περὶ τῶν Εὐαγγελισμῶν τοῦ Ἀγαθάγγελου ἐνήργησαν τὴν ἐν Μεσολόγιον μετατύπωσίν του, 1824.

10. Ὁ. π. σελ. κγ'.

Ἡ παλαιότερη γνωστὴ ὡς σήμερα ἦταν τυπωμένη στὴν Ἀθήνα τὸ 1837 (Γκ. Μ. 2915) μὲ τὴν σημείωση «β' ἔκδοσις» καὶ τὰ ἀρχικὰ Ο.Ι.Κ. Ἀκολουθεῖ ἡ ἔκδοσις Στεφανίτζη, Ἀθηναί 1838 (Γκ. Μ. 3049) καὶ τοῦ Ζηλοπροφήτη, Ἑρμούπολις 1838 (Γκ. Μ. 2968). Ἡ τελευταία εἶναι σημαντικὴ καὶ γιὰ τὶς πληροφορίες ποὺ δίνει στὸν πρόλογό της καὶ γιὰτὶ ὁ λόγιος, καὶ πιθανότατα κληρικός, ἐκδότης παραθέτει σὲ εἶδος κριτικοῦ ὑπομνήματος τὶς διαφορετικὲς γραφεὶς τῶν ἄλλων χειρογράφων ποὺ εἶχε ὑπόψη του, καθὼς καὶ τὶς γραφεὶς τοῦ Ρήγα.

ΓΙΑ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΟΥ

Ἄμα ρίξουμε καὶ μιὰ μόνο ματιὰ στὸ ἔργο, θὰ ἀπορήσουμε μὲ τὴν τεράστια διάδοσις τοῦ Ἀγαθαγγέλου, ποὺ καὶ ὡς διδῶν κυκλοφόρησε μὲ μικρὲς παραλλαγὰς σ' ὅλον τὸν 19^ο αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ μυθολογικὸ θάρος τεράστιο ἀπέκτησε· γιὰ τὸν λαὸ ὁ Ἀγαθάγγελος προέλεγε τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑθνους. Τὸ κεῖμενο τὸ ἴδιο δὲν δικαιολογεῖ τέτοια δημοτικότητα. Τὸ χαρακτηρίζει ἀκατανοησία, ἑλλειψὶς εἰρμῶ καὶ λογικῆς συνέπειας. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, καμιά προφητεία γιὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, ἢ ἔστω γιὰ κάποιο καλύτερο μέλλον. Οὔτε λέξις γιὰ τὸ περίφημο «ξανθὸν γένος» ἢ γιὰ κάποια ἀπὸ Θεοῦ δοθέντα. «Περὶ τῆς τύχης τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὁμιλεῖ διὰ βραχυτάτων καὶ ὅλως ἐν παρόδῳ»¹¹. Ἐλάχιστα γιὰ τὸ Βυζάντιο, ἀντίθετα πολλὰς πληροφορίες γιὰ τὰ διάφορα βασίλεια τῆς Εὐρώπης, μὲ κύριο στόχο τὴ Γερμανία καὶ τὶς «αἰρετικὰς» θρησκευτικὰς τῆς πεποιθήσεις καὶ ὅλα σὲ τόσο σκοτεινὸ ὕψος¹², ὥστε «δεῖται Δηλίου κολυμβητοῦ πρὸς κατανόησιν τοῦ κειμένου»¹³. Τί νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς; Πῶς οἱ Ἕλληνες ἀναγνώστες μὲ θαυμαστὰς γνώσεις καὶ ἱκανότητα ἐρμήνευαν τὰ δυσνόητα ὑπονοούμενα; Καὶ θὰ τοὺς ἐνδιέφεραν ἄραγε τὰ πράγματα τῆς Πολωνίας ἢ τοῦ Βελγίου; Ἡ ἄρκεσαν οἱ δυὸ τρεῖς ὑπαινιγμοὶ στὸ κεφάλαιο Ε' γιὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ Ρώσου αὐτοκράτορα καὶ τὴν συντριβὴ τῶν Ἰσμηλιτῶν — ποὺ ὅπως

11. Ν. Γ. Πολίτου, *Δημῶδεις δοξασίαι*... ὅ. π. σελ. 25.

12. Φράσεις μὲ ἰδιότυπη σύνταξιν καὶ κοφτερά. Ἡ ἔκδοσις Ἑρμουπόλεως 1838 τὶς ἀριθμεῖ μάλιστα. Φαίνεται πὼς αὐτὸ θὰ συνέβαινε καὶ σὲ ὀρισμένα χειρόγραφα καὶ πὼς ἓνα τέτοιο χεῖρό-

γραφο θὰ εἶχε ἴσως ὑπόψη του ὁ Σολωμός. Γιατὶ πιστεύω πὼς ἡ πηγὴ γιὰ τὸ ὕψος τῆς «Γυναίκας τῆς Ζάκυθος» θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ στὸν Ἀγαθάγγελον καὶ μάλιστα στὴν ἀρχὴν του.

13. Κουρίλας, ὅ. π. *Θρακικά* II' σελ. 148.

σημειώνει ὁ Ν. Γ. Πολίτης¹⁴ εἶναι παρέμβλητοι στὸ ἔντυπο, ἀπὸ ὅπου πέρασαν καὶ στίς υπόλοιπες ἐκδόσεις, ἐνῶ λείπουν ἀπὸ τὰ περισσότερα χειρόγραφα — γιὰ νὰ δώσουν τέτοια διάδοση καὶ ἀξία στὸν Ἀγαθάγγελο, ὥστε καὶ μόνο τὸ ὄνομά του νὰ φορτισθῇ μὲ τὸ μυθολογικὸ θάρος ποὺ τὸ κράτησε ὡς τίς μέρες μας.

Νομίζω πὼς ἡ κύρια αἰτία τῆς δημοτικότητος τοῦ Ἀγαθάγγελου πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἀκριβῶς στὴν ἀκατανοησία του. Ὁ κόσμος τὸ ἔδλεπε σὰν κάτι τὸ μαγικόν, τὸ ἀνερμήνευτο ἐπομένως, ποὺ ὅλη του ἡ δύναμη ὀρίσκεται ἴσα-ἴσα στὸ ἐξαιρετικὰ δυσνόητο ὕφος. Συμβαίνει δηλαδὴ κάτι παρόμοιο μὲ τίς ἐπωδές. Τὰ λόγια δὲν εἶναι ὁ λόγος, σημάδια ποὺ δηλώνουν τὴ σκέψη, παρὰ ἀποκτοῦν μιὰ δική τους ὑπόσταση, ἀνεξάρτητη ἀπὸ κάθε λόγο (= λογική) καὶ συνεπῶς δική τους λειτουργία. Λειτουργοῦν μὲ τὴν ὑποβολή, καὶ κάθε διβλίον, χειρόγραφο ἢ ἔντυπο, εἶχε μεγάλη δύναμη ὑποβολῆς γιὰ πολλοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ σπανιότητά του καὶ τὸν σύνδεσμο μὲ τοὺς κοινωνικὰ ἀνώτερους, τοὺς ἱερεῖς κλπ.¹⁵

Σημειώνουμε, τέλος, πὼς μὲ τὴν δημιουργία τοῦ ἐλεύθερου βασιλείου καὶ τὴν στροφή πρὸς τὴν συντήρηση, πληθαίνουν οἱ Ἀγαθαγγελιστές. Τὸ 1837 ἔχουμε μιὰ ἐπανέκδοση, τὸ 1838 δύο ἀκόμη, τὸ 1849 καὶ τὸ 1853 καινούριες πάλι ἐκδόσεις.

Εἶναι χαρακτηριστικόν, πὼς ὁ ἐκδότης τοῦ 1849 εἶναι ὁ Κοσμάς Φλαμιάτος, ὁ ὁποῖος συνδέεται στενὰ καὶ μὲ τὸν περίφημο μοναχὸ Χριστόφορο Παπουλάκη¹⁶ καὶ ἀνήκει στοὺς κύκλους τῆς αὐστηρῆς ὀρθοδοξίας. Τὴν ἐποχὴ ποὺ ἕνα μέρος τοῦ ἐλληνισμοῦ πάλευε γιὰ νὰ ἀνδρωθῇ, μὲ ὅπλο τὸν ὀυτικοφερμένο ὀρθὸν λόγο, ἔσοι διδάσκουν τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως γνώση ὀπλίζονται μὲ τίς προφητείες τοῦ Ἀγαθάγγελου. Ἐνα κείμενο ποὺ γράφτηκε γιὰ θρησκευτικοὺς σκοποὺς χρησιμοποιεῖται τώρα γιὰ διαφορετικοὺς ἀγῶνες.

Ἀλέξης Πολίτης

14. Λαογρ. Σύμμεικτα σελ. 25.

15. Πρβλ. Κ. Ρωμαίου, *Μικρὰ Μελετήματα*, σελ. 259 σημ. 1, ὅπου γίνονται λόγος γιὰ ὁμαδικὴ ὑποβολή: «... ἐπὶ τέλους διάβασε ὁ παπὰς στὴν ἐκκλησία τὸ βιβλίον τοῦ Χουρμουζιάδη καὶ τὸ κακὸ ἐπέρασε, ὅχι βέβαια μὲ τὴν

κατανόησή του ἀλλὰ μὲ τὴν ἀντίθετη ὑποβολή ποὺ ἔκανε ἕνα βιβλίον σταλμένο ἀπὸ τὴν Πόλιν».

16. Γιὰ τὸν Κοσμά Φλαμιάτο καὶ τὸν Παπουλάκη βλέπε: Μπάμπη Ἀννίνου, *Ἱστορικά σημειώματα*, Ἀθῆναι 1925, σελ. 377 - 481.

Στίς σσ. 179 - 190 δημοσιεύεται σὲ φωτοτυπία ὁλόκληρο τὸ κείμενο τοῦ Ἀγαθάγγελου ἀπὸ τὸ ἀντίτυπο τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Στὸ Ἐπίμετρο πὺ ἀκολουθεῖ (σ. 191 - 192), δημοσιεύεται ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ζηλοπροφήτη (1838) τὸ κομμάτι τῆς προφητείας πὺ λείπει ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «1279», βλ. παραπάνω σ. 174.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο

Ἄλλ' ὦ δυστυχεῖς, τί μέλλει γενέσθαι; ποῦ ἀπάγει ὑμᾶς ἡ ὑψηλοφροσύνη ἐκτεῖναι τὴν νίκην; Τὰ ὑψηλὰ ψυχρὰ ὄρη, ἄθλιοι, ὑμῖν οὐ συμφέρουσι. Λυσσώδεις, ναί ἀφήσετε τὸν πρόχειρον χορόν, ὃν ἐπιάσατε. Οὕτως ὁ χρησμός λαλεῖ. Βλέπω, ἐγείρεται φοβερά ταραχή. Παννονία, βοήθειαν χρῆσον. Ὁλεθρος, λοιμός, καὶ πόλεμος φανήσεται ὅτι ὁ Κόσμος ἀπόλλυται ἐκ τοῦ Κόσμου. Μετὰ ταῦτα στρέφεται ἡ σφαῖρα, καὶ πίπτει κατὰ γῆς ὁ ἰσχυρότερος. Εἶπετο τοῖς χρησμοῖς ταῦτα τὰ λόγια. Συνθήκας ποιεῖν δοκοῦσιν ἄλλ' εἰς μάτην κοπιῶσι. Σύντομον ἐκχειρίαν ἐγὼ ποιῶ ὑπὲρ ἀληθοῦς εἰρήνης οὐ λογιζομαι. Ὁ Ἄρης ἀπειλεῖ τρομερὸν ὄλεθρον. Ταχινὴ δοκεῖ τοῦ Σύμπαντος ἡ Συντέλεια. Καὶ ἰδοὺ ἐν στέλεχος ἐκ δένδρου Κεδρίνου, ἐξαίφνης ἐκταραττόμενον, ἐτρίξε δεινῶς, ὥσπερ ἦχος Ἀσπίδος. Καὶ ἀνοιχθέντος ἐν μέσῳ, εἶδον ἐξερχομένην μίαν τερατώδη Σαύραν, ἐν ποικίλοις χρώμασιν, ὅσαν πεπαιδευμένου Ζωγράφου χεὶρ οὐκ ἴσχυε ζωγραφῆσαι. Ἐξελθοῦσα τοῦ στελέχους, καὶ πλησιάσασά μοι, ἦρε μου τὴν κεφαλὴν, καὶ εἶπέ μοι ταῦτα τὰ λόγια. Ὑἱὲ ἀνθρώπου, θαυμάσια ἐγὼ σοι λέγω, καὶ μὴ ἀνημονήσεις τοῦ ἔργου, τοῦ σημειώσαι τὸν χρησμόν μου. Γίνωσκε, ὅτι τὸ Βασίλειον τοῦ Φερδινάνδου, ὑπάρχει βραχύ. Καὶ τὸ στέμμα ὃ σὺ ὄρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ μένει εἰς κατοχὴν. Αὐτὸς μὲν τῷ ἀδελφῷ ἐγχειρίσει τὸν δύο προσκτηθέντων Βασιλείων τὴν ἐξουσίαν. καὶ ὀφεί τούτο μετὰ τὸν πεντηκοστὸν ἀριθμὸν. Καὶ ἰδοὺ ἐγένετο σεισμὸς τρομερώτατος καὶ εἶδον παρισταμένην ἔμπροσθέν μου μίαν ἀνθρωπίνην ὄλην πυρίνην μορφήν. Ἦτις στρεφόμενη πρὸς πάντα τὰ μέρη ἐβλεπε, καὶ θυμουμένῳ προσώπῳ ἐφόβει τὸν Κόσμον. Εἶτα στραφεῖσα πρὸς ἐμέ, ἱλαρῷ τῷ προσώπῳ ἔλεγέ μοι ταῦτα τὰ λόγια. Ἐγὼ ἡ πόρνη Σαβαώθεια, ἦν πρὸς καιρὸν τινα μοιχαλὶς, καὶ οὐ μετενόησα.

Ὅθεν κατεκρίθη ἐῖναι ἐξουθενημένην, καὶ ἐπὶ πᾶσι κατησχυμένην. Καὶ ὅψ' ἔνα ἔκτον Φίλιππον ἀλαζόνα θεωρῶ ἐμαυτὴν ὑποκειμένην, καὶ αἰχμάλωτον, ὅτι αὐτὸς με φιλεῖ. Οἶδα τοῦτο οὐδὲ ἀνθρώπου, ὅτι ὑπ' αὐτοῦ ἔσομαι ἐξουθενημένη, καὶ καταπεφροννημένη. Ἄλλ' ὦ Θεέ, ἡ Λαμβαρδικὴ ἐξουσία αὐτῷ συμφέρει. Ἄλλος σύλλογος μετ' ἐμοῦ, ἀποβάλλει τὸν φόβον. Ἐκκλίνει τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸν αὐτοῦ αὐχένα, τοῦ ὑποταγῆναι τῷ Νεοφανεῖ Ἠλίῳ ἐτοιμάζεται ναί ναί. Ὁ Ἅγιος Μάρκος ἐκτρέμει. Ἄλλ' ἔστιν ἀντιφάρμακον ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐκ Κερκύρας ὁ θαυμαστὸς συνήγορος τίθησιν ἐκπληξῆν καὶ ἡ τοῦ ἐτέρου ὑπερβάλλουσα ἀλαζονεῖα, νενικημένην καταπίπτει, καὶ λαμπρὰς τελεῖ συνθήκας εἰρήνης. Δοξολογοῦσα ἀνυμνεῖ τὸν τροπαιοῦχον, καὶ ὑπερασπιστὴν Ἅγιον. Ἀκούσας ταύτης τῆς διηγῆσεως, διελογιζόμενη μικρόν. Ἄλλ' ἐν τῷ διαλογίζεσθαι με, εἶδον ἕνα κατάφρακτον πολεμιστὴν. Ὅστις παριστάμενος ἔλεγέ μοι ὄλεθρον ποιοῦσιν οἱ Ὀθωμανοί τὸ Ἰλλυρικόν, καὶ ἡ Παννονία ὑπ' αὐτῶν φεύγουσι. Κοιταλγία δεινὴ ἔξει ταχέως τὴν Βασιλικὴν γυναικαῖα αὕτη δυστυχῶς ἀποστερεῖται τῆς μονωτάτης ἀδελφῆς. Ἀπολείται ἀπροσδοκῆτως τοῦ Ἐτρουροῦ ἡ σύζυγος. Καλῶσαι τὴν τύχην οὐκ ὀφείλω. Καὶ ἰδοὺ εἰς ἀετὸς κατέβαινεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἰδοὺ ἐξῆμесе τρία σφαιρίδια, ὡς κάρυα μεγάλα, καὶ ἰδοὺ αὐτὰ ἀνάγεται. Καὶ ἰδοὺ φωνὴ μία, ἥτις ἐλάλει κατὰ τόνδε τὸν τρόπον Ὑἱὲ ἀνθρώπου, ἀποθανεῖται ἡ τῶν Ῥώσσιων τρίτῃ νεάνις ἀπὸ τοῦ. Αὕτη ἐπιμελεῖται τοῦ στερεῶσαι τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς εἰς τὴν διαδοχικὴν Κυβέρνησιν ὅμως οὐ δοκεῖ εἰρηνοποιεῖς. Ὁ Δαφνοστεφής φόρος Καῖσαρ φαίνεται μοι κατὰ τινα τρόπον, ὅτι ἐπίδημος ἔσται εἰς τὴν Οἰκουμένην. Καὶ ἰδοὺ ὁ Ἀετὸς ἐλάλει οὕτω Δυστυχῆς γύναι, οὐ μὲν τοι εὐφρανθήσῃ ἐπὶ τοῖς τέκνοις σου, κἂν πάντα ὦσιν, εἰ καὶ ὑπὲρ τῶν τριῶν παρεγγυᾶται ὁ ὄρκιός. Καὶ ἰδοὺ μία Περγαμηνώδης πυραμὶς πυρίνη, καὶ ἰδοὺ μία ἐπιγραφὴ μέλαινα ἐπ' αὐτῇ, περιέχουσα ταῦτα τὰ λόγια. Κίνδυνοι, θάνατοι, ἄτομα, διαφοραὶ, λοιμοί, πείναι, καταδρομαί, ἐμφύλιοι πόλεμοι, παραβιασμοί, σεισμοί, φαινόμενα Οὐράνια φανήσονται. Ἄλλ' ὦ Θεέ, μὴ γένοιτο, ἵνα ἡ τοῦ Καίσαρος Ἀξία ἀμοιβαία δευχθῇ. Βία κακὰ. Ἄλλ' ὦ Θεέ, ὅμως τί εἴποιμαι; Τὸ τέλος τῶν κακῶν τελευτᾷ μετὰ τῆς ζωῆς τῆς Βασιλικῆς γυναικός. Ὁφονται μετὰ τὴν λῆξιν τὸν διαμερισμὸν οἱ Σάξονες, οἱ Πάβαροι. Οἱ Σάξονες, οἱ Παυαροὶ εἰς τὸ δέκατον ἔτος μερίδας ἔξουσιν. Ὁ Βασιλεὺς κρατεῖ τὸν στατήρα, καὶ ἀπὸ τῶν λαφύρων μετοχετεύει, καὶ μετὰ συνθηκῶν, καὶ συμφωνιῶν λαμβάνει τι μέρος. Οἱ Αἰρετικοὶ Γερμανοὶ εἰς ἐναλλαγὴν τοῦ Καίσαρος πανσθενεῖ τὴν αἰτίαν λαμβάνουσι, καὶ ἀπὸ τῶν προτέρων συμβάσεων βίᾳ ἀπαλλάττονται. Ὁ Βασιλεὺς τέκνον οὐχ ἔξει ἐκ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ οὐχὲν ἐκ

τοῦ Αὐγούστου. Ὅφει τὴν Μοναρχίαν χρονίζουσιν. Ὁ Τρομερὸς Αἰὼν προσοίσει τὸν χρυσοδωδέκατον ἀριθμὸν· ἔπειτα βεύσει μέλι καὶ γάλα κατὰ πάντα· Κοπάζουσιν αἱ ζᾶλαι, καὶ ὀλοπληρῇ πεντήκοντα ἔτη Βασιλεύσει ἡ Γαλήνη. Ἡ Ἀλήθεια θριαμβεύσει. Καὶ ὁ Οὐρανὸς χαρήσεται τῇ ἀληθεῖ δόξῃ. Ἀνυψωθήσεται ἡ Ὁρθόδοξος πίστις, καὶ σκιρτήσῃ Αὐτὴ ἐξ Ἀνατολῆς πρὸς Δυσμᾶς, ἵνα μακαρίζηται. Φρίξουσιν οἱ Βάρβαροι, καὶ ὅλως τρέμοντες, κατὰ κεφαλῆς ταχέως ἀποφεύγονται, ἐγκαταλιπόντες τὴν μητρόπολιν τοῦ Κόσμου. Τότε ὁ Θεὸς ἔσται δοξαζόμενος. Καὶ ὄψονται οἱ ἄνθρωποι τὰ ἔργα τῆς παντοδυναμίας Αὐτοῦ. Οὕτω γένοιτο, καὶ οὕτως ἔσται, Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ἦκουσα φωνῆς ἐρχομένης ἀπ' Ἀρκτου ἥτις ἔλεγεν οὕτω. Ῥωσσία, ἐξύπνησον γοῦν ἐκ τοῦ ὕπνου· πρὸς σέ ὁ λόγος τοῦ Ἀγγέλου τοῦ Κυρίου. Καὶ ἐν τῷ πρωτῇ τοῦ Ἡλίου ἐμπλησθήσεται ἐλαίου καθαροῦ ἢ λαμπράς σου. Καὶ πρὶν ὁ Ἡλὸς ἐν τῷ Ἀνατολικῷ Ζωδιακῷ φανῇ, σὺ μὲν ἐμφανὲς ἔσῃ ὡς φίλη ἡγαπημένη. Ἰδοὺ τὰ ἄριστα πολεμικά σου ὄργανα γεμίζουσι τὸν αἰθέρα μελωδίας. Οἱ πολεμισταὶ καὶ Ἡρώες σου ψάλλουσι σχεδὸν τὰ νικητήρια. Προσκαλοῦντες σε ἀναμορφῶσαι τὸν πλακοῦντα ἐξ Ἀλφίτου Ἀμιάντου σὺν τῇ τοῦ Χριστοῦ εἰλικρινεῖ σφραγίδι. Ὅστις μιᾷ τῶν ἡμερῶν σε ἐρρύσατο ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς διεστραμμένης εἰδωλολατρείας. Δράξαι τῶν ὅπλων ταχέως ὡς ἀδελφῇ μου· ὕπαγε Συνηγόρησον τῇ ἐξ Αὐτοῦ αἰωνίῳ Ἀληθείᾳ. Ἐπειδὴ εἰς σέ ἐτηρεῖτο τὸ σημεῖον τῆς τοσαύτης φωταυγοῦς δόξης. Ἀλλ' ἄκουσον ἀδελφῇ μου πεφιλημένη· Γίνωσκε, ὅτι ἐκ τῶν Ἀγαρηνῶν εἰς τὴν ἐβδόμην ἑκατοντάδα ἔσῃ ἐνοχλουμένη· καὶ ἐπαρίθμει σχεδὸν περὶ τὸν τεσσαρακοστόν. Καὶ ὄψει, ὅτι ἔσῃ Τροπαιούχος.